

Everhard van Essen, bodemadviseur Aequator

'Overheden kijken ook naar bodemkwaliteit'

Wat is goede landbouwgrond? Niet alleen akkerbouwers buigen zich volop over de kwaliteit van hun bodem. Ook overheden kijken bij gebiedsopgaven waar landbouw en waar andere functies voor de hand liggen. Bodemkundige Everhard van Essen is betrokken bij verschillende bodemprojecten. „Naast kennis gaat het om keuzes.“

Bodem, landbouw, natuur en water. Dat is het brede werkveld van de adviseurs van Aequator, de organisatie die in 2005 is ontstaan uit DLV Groen & Ruimte. Everhard van Essen is één van die adviseurs. Als bodemkundige is hij voor Aequator betrokken bij allerhande kennisprojecten, waarbij hij aan tafel schuift bij akkerbouwers, onderwijsinstellingen en overheden. Ook werkt hij twee dagen per week als beleidsadviseur Landbouw bij de provincie Gelderland.

Afhankelijk van wie je het vraagt, is de bodem morsdood of juist heel productief. Hoe staat het ervoor met de akkerbouwbodems in Nederland?

Lachend: „Daar heb ik een iets langer antwoord op. Vanuit landbouwkundig perspectief is de kwaliteit van onze landbouwgrond gewoon goed. Sterker nog, ze behoren tot de meest vruchtbare gronden ter wereld. Dat neemt niet weg dat je best wat problemen kunt aanwijzen. Vroeger keken we vrij 'chemisch' naar de

over maken. Uit recent onderzoek in de noordelijke kleischil, weten we dat 60 tot 70 procent van de akkerbouwgronden in Groningen en Friesland in meer of mindere mate verdicht is. Ook elders in Nederland is dat een groot probleem. Het heeft de aandacht, maar oplossingen zijn niet eenvoudig. Daar zijn een andere aanpak van grondbewerking, aanpassingen in bouwplan en andere mechanisatie voor nodig. Eenmaal gedane schade is bovendien niet zo makkelijk ongedaan te maken.“

Er worden veel verbanden gelegd tussen bodemgezondheid en plantgezondheid. Wat gaat de hernieuwde aandacht voor bodem en bodemleven telers opleveren?

„We komen uit een tijdperk waarin ziekten en plagen rechtstreeks werden aangepakt. Dat zie je veranderen. We gaan van een controlemodel naar meer aandacht voor preventie. Ik denk dat we nog heel veel kunnen leren van het functioneren van het bodemleven. Van dat vakgebied verwacht ik in ieder geval veel. Onder de grond is het een kwestie van eten en gegeten worden. Er vinden allerlei fascinerende processen plaats. Bijvoorbeeld schimmeldraden die als een soort lasso aaltjes vangen. In het oude denken zou je dan misschien zeggen: prachtig, doe mij maar een pak van die schimmels. Natuurlijk kan je nuttig bodemleven soms actief toevoegen, om gericht in te grijpen. Maar wat je eigenlijk wil, is een robuust agrarisch ecosysteem maken, waarin ziekten en plagen minder makkelijk uit de hand lopen. Ik denk dat boeren zullen gaan toewerken naar een gezond evenwicht. Met een breed pakket aan maatregelen.

Soms kun je daar misschien wat in sturen, met middeljes of via het toevoegen van organismen. Maar voor 90 tot 95 procent gaat het erom, dat het huis op orde moet zijn. Dat betekent voldoende zuurstof in de grond, niet te nat of te droog, en een gevarieerd ►

69

Je hebt eigenlijk een nieuwe tool voor ruilverkaveling nodig

grond. Daar zijn dan ook weinig aandachtspunten wat mij betreft. In ieder geval zijn eventuele problemen vaak prima op te lossen.

Het bodemleven is lange tijd onderbelicht geweest. En daar weten we, ondanks alle recente aandacht, nog steeds weinig van. Maar de biologische kant staat sterk in de belangstelling en kan de bodemvruchtbaarheid vooruit helpen.

Verdichting is wat mij betreft hét grootste probleem. Ik spreek veel akkerbouwers die zich daar zorgen

THEMA
Bodem &
bemesting

Everhard van Essen: „Bodemverdichting is wat mij betreft hét grote probleem. Veel akkerbouwers maken zich er zorgen over.“

menu voor het ondergrondse leven. Daar zul je bouwplanbreed over moeten nadenken.“

Als je zuinig bent op de grond en je teelt veel groenbemesters, kom je dan niet al een heel eind?

„Dan ben je zeker goed op weg. En je merkt dat de aandacht voor de bodem flink is toegenomen. Maar er zal ook een goed plan achter moeten zitten: welke groenbemester zet je waar in en wanneer voer je organische meststoffen aan? Wat je nogal eens ziet, is dat daar pragmatisch mee wordt omgegaan. Dan is er een stoppel vroeg vrij, gaat er een vracht mest op, en groeit er een flink ontwikkelde groenbemester. En dan ligt er ook nog gehakseld stro. Dat bij elkaar opgeteld, is veel meer dan het bodemleven aan kan. Dat bodemleven geniet er wel van, maar het is alsof je voor een hele week eten op tafel zet. En als er in andere jaren weinig te eten is, dan krijg je geen goede balans. De kunst is om jaar in jaar uit een gevarieerd menu op tafel te zetten. Een mooie oplossing die ik zie, is om stro af te voeren en dat als vaste mest weer terug te brengen. Op welk moment je dat dan doet, is wel een zoektocht.“

Altijd de grond bedekt houden en niet-kerende grondbewerking (NKG) toepassen, zou het beste zijn voor het bodemleven. Maar organische massa trekt ook ziekten en plagen aan. Bestaat er een optimaal systeem?

„Een blauwdruk bestaat niet. Ik ben ook geen voorstander van de ene of andere grondbewerkingsmethode. Kijk naar je grond, graaf een kuil, zou ik zeggen. NKG kan een mooie aanpak zijn, met als resultaat veel draagkracht en weinig verstoring van het bodemleven.

Maar ik heb ook wel gezien dat de grond op den duur te vast werd. Dan komt er dus gewoon te weinig zuurstof in de bodem en zul je die verdichting weer moeten opheffen. NKG moet ook passen bij je grondsoort en bouwplan.

Een actief bodemleven kan wel veel hebben. Ik heb gezien dat ze in het voorjaar compost uitreden in een groenbemester, waarbij insporing niet voorkomen kon worden. Toch zag je al gauw wormengaatjes ontstaan, ook in de rijsporen. Weerbaarheid is dus niet een vaag verhaal. Ik denk dat zoveel mogelijk groenbemesters telen altijd een goed idee is, zelfs als je laat in het najaar pas kan zaaien. Op het oog kleine plantjes doen onder de grond nog best veel. Die wortels bieden bescherming aan de bodem en de stoffen die de wortels uitscheiden, de exudaten, voeden het bodemleven. En ja, die groene massa kan problemen opleveren met ziekten en plagen, zoals slakken en aaltjes. Toch kun je met management daar wel iets aan doen. Ik kom aardappeltelers tegen die absoluut geen gras in de rotatie willen, vanwege de kans op aaltjes. Maar ik zie ook mensen die het als een voorwaarde zien voor een evenwichtige, gezonde bodem. Ik denk dat telers op dat punt veel van elkaar kunnen leren.“

Telen wordt kennisintensiever. Hoe komt een teler aan onafhankelijke kennis?

„Je ziet dat het thema breed de aandacht heeft. En er is al een legertje zelfstandige bodemadviseurs opgestaan. Maar er is inderdaad meer kennis nodig, bij telers en bij erfbetreiders. De bodem is dan ook een belangrijk aandachtspunt binnen de agrarische opleidingen. Elke HAS heeft tegenwoordig een bodemlectoraat. Wij ondersteunen ook bij het opleiden

van bodemadviseurs en bij de invulling van de betreffende studierichtingen. Omgekeerd kunnen we veel leren van het gevoel en vakmanschap van telers zelf. Ik zat laatst bij een teler aan de keukentafel die zijn bouwplan opsomde, met een heleboel intensieve rooigewassen. Op basis daarvan ging ik er al vanuit dat ik verdichting zou aantreffen. Maar hij had prachtige grond. Met goede mechanisatie, goede timing en goed bodemmanagement kun je veel bereiken.“

Naast een goede bodemstructuur is een goede waterhuishouding belangrijk, voor het opvangen van weersextremen. Kunnen de Nederlandse open teelten zich voldoende wapenen?

„In grote lijnen wel. Een gezonde bodem is weerbaarder tegen weersextremen. En vaak liggen er nog wel mogelijkheden om de bodem verder te verbeteren. Verder is er veel aandacht voor het vasthouden van zoetwater en peilgestuurde drainage. Want het wordt steeds lastiger om voldoende zoetwater aan te voeren in perioden van droogte. Water vasthouden is bovendien een goede manier om verzilting tegen te gaan. Tegelijkertijd verschillen de mogelijkheden wel van plek tot plek en liggen soms ook andere keuzes voor de hand. Ik schuif in Zuidelijk Flevoland weleens aan bij een gebiedsproces rond bodemdaling en daar zie je dat bepaalde gebieden extra ‘zakgevoelig’ zijn. Dat

69

Voor 90 tot 95 procent gaat het erom dat het huis op orde is

is puur het gevolg van een natuurlijk rijpingsproces, in combinatie met soms veen in de ondergrond. Zeker als er ondiep veel veen in de ondergrond zit, is het de vraag of op dat soort plekken akkerbouw mogelijk blijft. Vanuit de maakbaarheidsgedachte hebben we heel lang overal een technische oplossing voor gezocht. En die zijn er soms ook. Dat is prachtig, maar wil je dat altijd en overal?“

Julie werken ook aan een tool die inzichtelijk maakt hoe geschikt landbouwgrond is voor verschillende functies, nu en in de toekomst. Hoe werkt die?

„Voor de situatie in Gelderland hebben we inderdaad kaarten gemaakt, gebaseerd op onder meer grondonderzoeken, bodemkaarten en de grondwatersituatie. Daarbij vertalen we deze gegevens naar rapportcijfers voor verschillende functies, zoals landbouw, klimaat, biodiversiteit en waterberging. Dat doen we op basis van doorrekenen van de weerpatronen in het huidige

klimaat en in het toekomstig klimaat. Op die manier zie je waar waardevolle of hoogwaardige landbouwgronden liggen. Normaal heeft landbouwgrond bij planvorming in het landelijk gebied een witte kleur op de kaart. Maar op deze wijze neem je dus ook de waardering van landbouwgrond mee in planvorming, en komen ook zaken als voedselzekerheid ook om de hoek kijken.“

Is de andere kant niet dat akkerbouwers op laaggelegen grond of op droge zandgrond moeten vrezes voor hun toekomst?

„In het regeerakkoord staat dat het kabinet zich wil inzetten voor bescherming van hoogwaardige landbouwgrond. Maar de realiteit is ook dat Nederland opgaven heeft op het gebied van water, stikstof en biodiversiteit. Dan is het handig dat je nadenkt over toekomstige functies. Liefst met zijn allen. Ik merk trouwens dat boeren dat best logisch vinden. Die weten precies welke grond het meest geschikt is voor het telen van gewassen. Als daar duidelijke keuzes in gemaakt worden en je spreekt met elkaar af wat je waar gaat doen, dan is er volgens mij best wat mogelijk. Want er liggen in die andere functies ook voor ondernemers kansen. Zij willen vooral duidelijkheid.“

Wat is er nodig om die keuzes in goede banen te leiden?

„Het belangrijkste is, denk ik, bestuurlijke lef. En je hebt eigenlijk een nieuwe ruilverkavelingstool nodig: je zult er landelijk naar moeten kijken. Nu liggen er nog heel veel opgaven bij provincies. Neem de opgave voor het doel van 10 procent bos. Als alle provincies voor zich met die opdracht aan de slag gaan, dan zou je ook in Flevoland 10 procent bos moeten aanleggen. Dat klinkt niet logisch, op zulke goede landbouwgrond. Terwijl er in andere provincies, die een kleinschalig landschap of al veel bos hebben, meer kansen liggen. Wel zou je bijvoorbeeld in delen van de polder waar inklinking een probleem vormt, kunnen kijken naar extensiever beheer, zoals biologische veehouderij of natuur. Hetzelfde geldt voor de droge zandgronden. Of preciezer: de uitspoelingsgevoelige zandgronden, want je hebt ook hele goede zandgronden. Dat kunnen moeilijke keuzes zijn. Maar het is beter dan generieke maatregelen, bijvoorbeeld op gebied van minerale-naanvoer. Want die maken het andere boeren weer lastig om hun grond productief te houden.“

Tekst: Egbert Jonkheer

Beeld: Eline Mekelenkamp

Heeft u vragen en/of opmerkingen neem dan contact op met onze redactie via redactie@akkerwijzer.nl of tel 0314 – 62 64 38